

บทความแปล ว่าด้วยสังคมวิทยาเศรษฐกิจกับการวิพากษ์สังคม¹ Werner Bonefeld (ผู้เขียน)¹ วัชรพล พุทธิรักษา (ผู้แปล)²

¹Department of Politics, University of York, UK

²คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

คำว่า “สังคมวิทยาเศรษฐกิจ” (Economic Sociology) ได้เริ่มใช้เป็นครั้งแรกโดย วิลเลียม เจวอนส์ (William Jevons)ⁱⁱ ในปี 1879 โดยเจวอนส์เป็นผู้ก่อตั้งแนวทางการวิเคราะห์ที่หน่วยสุดท้าย (Marginalist) ในสำนักคิดทางเศรษฐศาสตร์ ข้อเสนอของเขามีชื่อว่า “คณิตศาสตร์”

ⁱ ชื่อเดิมของบทความคือ Letter to the Editor: On Economic Sociology and the Critique of Society ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน Journal of Economics and Political Economy, 2(1), 2015, pp. 149-153. บทความแปลชิ้นนี้ได้รับการอนุญาตให้แปลอย่างเป็นทางการจากผู้เขียนแล้ว เวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ (Werner Bonefeld) สำเร็จการศึกษาจาก University of Marburg และ Free University of Berlin ที่ประเทศเยอรมนีและได้รับปริญญาเอกจาก University of Edinburgh ที่สกอตแลนด์ ก่อนที่เขาจะมาสอนหนังสือที่ York โบนเฟลด์เคยสอนหนังสือที่ the Universities of Frankfurt และ Edinburgh มาก่อน และเมื่อไม่นานมานี้โบนเฟลด์ได้รับผิดชอบวิชาสัมมนาระดับบัณฑิตศึกษาว่าด้วยทฤษฎีวิพากษ์และการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมือง (Critical theory and the critique of political economy) ที่ the Universities of Puebla และ Buenos Aires ที่ประเทศอาร์เจนตินา งานศึกษาของโบนเฟลด์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสำนักคิดที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลที่ชื่อว่าสำนักคิด “โอเพนมาร์กซิสต์” (Open Marxism) นอกจากนี้เวอร์เนอร์ โบนเฟลด์ ยังเป็นหนึ่งในสมาชิกเวทีประชุมของนักเศรษฐศาสตร์สังคมนิยม (The Conference of Socialist Economists; CSE) ร่วมกันกับฮิวโก ราดิซ (Hugo Radice) จากลีดส์, เกร็ก ชาร์น็อค (Greg Charnock) และสจวร์ต ชิลด์ส (Stuart Shields) จากแมนเชสเตอร์ พวกเขาจัดให้มีกลุ่มศึกษาทฤษฎีวิพากษ์และเศรษฐกิจการเมืองตามเส้นทางรถไฟ โดยตั้งชื่อกลุ่มว่า Trans-Pennine Working Groups on Critical Theory and Political Economy ซึ่งเวียนกันเป็นเจ้าภาพตามเส้นทางรถไฟระหว่างยอร์ก ลีดส์ และแมนเชสเตอร์ โบนเฟลด์ เป็นคนที่รักในการทำงาน ปั่นจักรยานไปทำงานทุกวันและชอบฟังเพลงของ Captain Beefheart เป็นอย่างยิ่ง

ⁱⁱ William Stanley Jevons (1835-1882) เป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักปรัชญาผู้คาดการณ์พัฒนาการของสังคมในศตวรรษที่ 20 ในหลายมิติ เขาเป็นหนึ่งในนักวิชาการที่ผลิตผลงานในด้านที่เรียกว่า “marginal revolution” ที่เรียกได้ว่าเป็นการปฏิวัติทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และนำไปสู่การยกระดับจากสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก (Classical) ไปสู่การเป็นสำนักคลาสสิกใหม่ Jevons เป็นนักเศรษฐศาสตร์คนแรกที่สร้างเลขดัชนีและเขามีอิทธิพลอย่างสูงต่อการพัฒนาวิธีวิทยาเชิงประจักษ์ในทางเศรษฐศาสตร์ที่นำสถิติและเศรษฐมิติมาใช้ในทางสังคมศาสตร์ ปรัชญาความคิดของ Jevons อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้วางสู่สำนักประจักษ์นิยมเชิงตรรกะ (Logical empiricism) แต่ด้วยรูปแบบเชิงตรรกะของเขามีความจำเพาะเจาะจงอย่างสูงส่งผลให้เขาไม่มีสานุศิษย์โดยตรงมากนัก แต่อย่างไรก็ตามตำราและงานเขียนของเขายังคงมีการพิมพ์ซ้ำและถูกใช้ประกอบการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน โปรดดู Mosselmans, Bert, “William Stanley Jevons”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/spr2015/entries/william-jevons/>

เป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจวิชาเศรษฐศาสตร์และเป็นหนทางหลักในการเข้าถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นสิ่งที่เผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์และต้นทุนทางเศรษฐกิจ เจวอนส์ได้มองความสัมพันธ์ดังกล่าวโดยอยู่ที่กลางระหว่างความพึงพอใจและความเจ็บปวด หากมองในแง่ของความเจ็บปวดก็คือการที่เราจะต้องใช้จ่ายเงินออกไป ส่วนในด้านของความพึงพอใจนั้นเกิดขึ้นเมื่อเราได้เลือกสินค้าตามที่เรต้องการ เจวอนส์นิยาม “คุณค่า” ในฐานะที่เป็นอรรถประโยชน์ (Utility) ซึ่งอรรถประโยชน์ในที่นี้ได้ก่อให้เกิดมูลค่า (Value) โดยเผยให้เห็นผ่านการเคลื่อนไหวของราคา (Price) สำหรับนักเศรษฐศาสตร์แนวทางการวิเคราะห์ที่หน่วยสุดท้ายได้ใช้วิชาเศรษฐศาสตร์ควบคู่กันไปกับการพัฒนาทฤษฎีราคาแบบตรงตรงเท่านั้น ซึ่งการทำเช่นนี้ได้สร้างความเข้าใจให้กับวิชาเศรษฐศาสตร์ในฐานะที่เป็น “ศาสตร์บริสุทธิ์” เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว

เมื่อเศรษฐศาสตร์ได้ถูกมองเป็นเพียงศาสตร์บริสุทธิ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจ วิชาเศรษฐศาสตร์จึงได้กีดกันประเด็นที่โดยทั่วไปแล้วมักจะอ้างถึงในฐานะที่เป็นการวิเคราะห์ทั้งการตัดสินใจทางเศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยประเด็นทางสังคม (Social embeddedness) และผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจ คำว่าสังคมวิทยาเศรษฐกิจ จึงเป็นการพุ่งทิศความสนใจไปที่ความพยายามในการประเมิน ตัดสิน ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์การฝังตัวของประเด็นสังคมและผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงเป็นการศึกษาถึงผลกระทบที่สังคมได้มีต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจและในทางกลับกันก็เป็นวิชาที่ว่าด้วยผลสะท้อนที่เศรษฐกิจมีต่อการพัฒนาทางสังคมด้วย วิชาสังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงดำเนินไประหว่างหลักวิชาที่ตัดขวางกันระหว่างเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยา สังคมวิทยาเศรษฐกิจไม่ได้ตั้งคำถามกับการแบ่งแยกระหว่างสังคมและเศรษฐศาสตร์ แท้จริงแล้วสังคมวิทยาเศรษฐกิจมองสังคมและเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นอาณาบริเวณ (Spheres) ทางสังคมที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่วิชานี้ค้นหาก็คือผลกระทบของอาณาบริเวณทั้งสองที่มีผลต่ออาณาบริเวณทางความรู้แบบอื่นๆ งานศึกษาในกระบวนทัศน์ (paradigm) ลักษณะนี้ได้แก่ งานเขียนของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เรื่อง Protestant Ethics อย่างไรก็ดีภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจนั้นชัดเจนว่าเป็นปัจจัยหลักและเป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคม

ในฐานะเป็นการศึกษาที่ความสัมพันธ์ระหว่างพลังทางเศรษฐกิจและผลกระทบทางสังคม จุดมุ่งเน้นของวิชาสังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงตีวงแคบที่การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีขอบข่ายที่ศึกษาเช่นแนวโน้มในการสร้างตรรกะ (Rationalisation) ในเรื่องช่วงชั้นทางสังคม การพัฒนาความเป็นเมือง โครงสร้างของระบบครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ฯลฯ โดยรวมแล้วสังคมวิทยาเศรษฐกิจได้วิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมในฐานะที่เป็นผลกระทบจากต้นเหตุเชิงเศรษฐกิจและเป็นการพยายามที่จะอธิบายว่าเศรษฐกิจได้กำหนดรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมอย่างไร รวมทั้งนิยามตรรกะของการกระทำทางสังคม (Social actions)

อีกด้วย อาจกล่าวได้ว่างานเขียนเรื่อง *Economy and Society* ของเวเบอร์นั้นบางที่อาจจะเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างกาให้เหตุผลทางเศรษฐกิจ (Economic rationality) และการก่อตัวเป็นโครงสร้างทางสังคม (Social structuration) สำหรับงานที่ทันสมัยกว่าโปรดดูตัวอย่างเช่น งานของมาร์ค เกรโนเวทเทอร์ (Mark Granovetter)ⁱⁱⁱ ที่ชื่อ *Economic Action and Social Structure* ซึ่งอธิบายว่า โครงสร้างทางสังคมของสังคมหนึ่งๆ เป็นรากฐานของการทำความเข้าใจไปปฏิบัติทางเศรษฐกิจต่างๆ และปัจเจกบุคคลได้กำหนดการตัดสินใจทางเศรษฐกิจภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ก่อนแล้ว สำหรับเวเบอร์ความสัมพันธ์ที่เศรษฐกิจมีต่อสังคมนั้นเป็นปัญหาหลักหรือเป็นใจกลางของวิชาสังคมวิทยา แต่สังคมวิทยาของเวเบอร์ไม่ได้ทำความเข้าใจแนวคิดว่าด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic categories)^{iv} ในฐานะที่เป็นรูปแบบทางสังคมที่มีความจำเพาะทางประวัติศาสตร์ เวเบอร์มองเศรษฐกิจและสังคมในฐานะที่เป็นอาณาบริเวณที่แตกต่างกัน ดังนั้นเขาจึงอธิบายตรรกะทางเศรษฐกิจของโครงสร้างและการกระทำ (Structure and action) จากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และตรรกะทางสังคมของโครงสร้างและการกระทำของความสัมพันธ์ทางสังคมเท่านั้น

ภายใต้มุมมองที่รับรู้เข้าใจกันโดยทั่วไป สังคมวิทยาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน สังคมวิทยาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยไม่ตั้งคำถามแต่อย่างใดในเรื่องที่ว่าสังคมนั้นได้มีการจัดการเพื่อการยังชีพกันอย่างไร และไม่ได้แต่ต้องในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบอันจำเพาะเจาะจงของความมั่งคั่งทางสังคมแบบทุนนิยมและการผลิต สังคมวิทยาเพียงสังเกตความสัมพันธ์ทางสังคม วิเคราะห์ข้อเท็จจริงทางสังคม สร้างความหมายให้กับสิ่งต่างๆ และจัดจำแนกสิ่งที่ค้นพบสู่ตัวแบบเชิงความคิดเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์แบบต่างๆ สังคมวิทยาทำสิ่งต่างๆ ดังกล่าวโดยไม่เคยตั้งคำถามพินิจตัวเองว่าเหตุใดการผลิตซ้ำในสังคมทุนนิยมจึงมีรูปแบบที่ดูราวกับว่าเป็นพลังทางเศรษฐกิจที่เป็นอิสระ และเหตุใดการผลิตซ้ำในสังคมของปัจเจกชนที่ประกอบสร้างจนเป็นสังคมจึงถูกกำกับโดยตรรกะภายในของระบบเศรษฐกิจบางอย่างที่ไม่เคยอึดในการแสวงหากำไรเพื่อเป้าประสงค์ที่จะสร้างกำไรให้มากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราและเงินตราที่มากขึ้น สังคมวิทยาพิจารณาความครอบคลุมของรูปแบบทางการเงินของ ความมั่งคั่งทางสังคม การผลิตและการกระจายความมั่งคั่ง กฎที่ว่าด้วยการพัฒนาแบบต่างๆ รวมถึงตรรกะของการกระทำทางสังคมต่างๆ ในฐานะที่เป็นความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกันกับ

ⁱⁱⁱ ศาสตราจารย์ด้านสังคมวิทยาแห่ง มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) Granovetter เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาเศรษฐกิจและเครือข่ายทางสังคม งานศึกษาของเขาในช่วงหลังนั้นพิจารณาว่าผู้คนและองค์กรทางสังคมต่างๆ นั้นมีอิทธิพลต่อโครงสร้างของอุตสาหกรรมต่างๆ อย่างไร

^{iv} Economic categories ในที่นี้โบเนเฟลตีใช้ในความหมายที่ไม่ใช่เพียงการจำแนกหรือการจัดประเภทในทางเศรษฐกิจ แต่หมายความถึง “กิจกรรม” ทางเศรษฐกิจ กิจกรรมในที่นี้มองเป็นกระบวนการ (Process) และมีความสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธี (dialectic relationship) ระหว่างแรงงาน และนายทุน

สังคมวิทยา วิชาเศรษฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นศาสตร์ที่อุทิศให้กับความสำคัญทางเศรษฐกิจนั้นก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยเรื่องการกำหนดสร้างทางสังคม (Social constitution)^๖ ภายใต้รูปแบบทางเศรษฐกิจแบบต่างๆ เช่นกัน และที่จริงแล้วเศรษฐศาสตร์ก็ให้ความสนใจกับเรื่องของเศรษฐกิจเชิงปริมาณ รวมถึงอธิบายการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณด้วยความขัดแย้งแบบคณิตศาสตร์ ให้เหตุผลเกี่ยวกับแง่มุมต่างๆ ทางเศรษฐกิจของสังคมหนึ่งด้วยสูตรทางพีชคณิตและความเที่ยงตรงเชิงสถิติ และคาดการณ์ในสิ่งต่างๆ โดยยืนพื้นจากข้อมูลที่มีว่าทิศทางของตลาดจะเป็นอย่างไรต่อไปบ้าง เศรษฐศาสตร์ยังอธิบายการกระทำของมนุษย์ในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดว่าเป็นไปเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสำรวจกระบวนการต่างๆ ของรัฐผู้ถืออำนาจสาธารณะสูงสุดในการควบคุมกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจว่ารัฐเลือกสิ่งที่ดีที่สุดเพื่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจซึ่งวัดได้โดยอัตรากำไรเป็นพื้นฐานของการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เศรษฐศาสตร์ไม่สามารถบอกเราจริงๆ ได้ว่าแง่มุมเชิงปริมาณต่างๆ ทางเศรษฐกิจนั้นคืออะไร สิ่งต่างๆ ที่ถูกวัดเชิงปริมาณและปรากฏให้เห็นเป็นรูปแบบเชิงปริมาณทางเศรษฐกิจต่างๆ แท้จริงแล้วคืออะไร

เศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สนใจเรื่องเศรษฐกิจที่เน้นมอง “ความสัมพันธ์” ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และเมื่อเป็นศาสตร์ที่เน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก ก็จะมองปัญหาเช่นเรื่องของการว่างงานว่าเป็นเพียงภาพสะท้อนของข้อบกพร่องที่เป็นศูนย์กลางในด้านการผลิตและการจัดการกับอุปสงค์เท่านั้น กล่าวคือมุมมองความคิดในเชิงเศรษฐศาสตร์ไม่ได้ให้คุณค่ากับ “มนุษย์” ในฐานะที่เป็นเป้าหมายสูงสุด (Ends) ในตัวเอง หากแต่เป็นความสำคัญอย่างหนึ่งในทางเศรษฐกิจเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เศรษฐศาสตร์จึงปฏิเสธเรื่องการมองและให้ความสำคัญกับมนุษย์ เนื่องจากการทำให้ประเด็นเชิงอภิปรายเกี่ยวกับศาสตร์ของตนได้ไขว่ไขวไป ดังที่กล่าวไปแล้วว่าเศรษฐศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่มีสารัตถะอยู่ที่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ โดยเชื่อว่าสารัตถะเหล่านั้นถูกต้องโดยตัวเอง เศรษฐศาสตร์เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณทางเศรษฐกิจแสดงให้เห็นถึงการให้คุณค่าบางอย่างที่ช่วยเผยให้เห็นถึงตรรกะของการกระทำทางเศรษฐกิจ และแสดงให้เห็นพลวัตของการแข่งขันอันเป็นสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าเป็นหนทางแห่งความเจริญก้าวหน้า รวบรวมว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจได้ถูกขับเคลื่อนไปโดยมือที่มองไม่เห็น เพื่อความเข้าใจเศรษฐศาสตร์ให้ดีขึ้น วิชาดังกล่าวได้มอบอำนาจในการควบคุมทางเศรษฐกิจให้กับ “มือที่มองไม่เห็น” หรือผู้มีอำนาจลับในการที่จะบอกกล่าวกับปัจเจก ว่า คุณควรจะซื้อหาอะไร คุณควรจะลงทุนที่ไหน และคุณจะได้ประโยชน์สูงสุดจากทุน

^๖ สำหรับไบเนเฟลด์แนวคิดเรื่อง Social constitution หรือการกำหนดสร้างทางสังคมนั้นถูกนำมาใช้ในการอธิบายโครงสร้างทางสังคม (Social structure) โดยข้อเสนอหลักคือสังคมนั้นไม่ได้ถูกกำหนดโดยเศรษฐกิจอย่างเป็นกลไกเพียงปัจจัยเดียวเท่านั้น แต่สังคมยังถูกกำหนดสร้างหรือประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อื่นๆ อีกด้วยเช่นปัจจัยทางประวัติศาสตร์ และอิทธิพลของตัวแสดงอย่างมนุษย์ในฐานะที่เป็นกรรมกร และในฐานะที่เป็นนายทุน ไบเนเฟลด์เรียกความสัมพันธ์ลักษณะนี้โดยรวมว่าการกำหนดสร้างทางสังคม

มนุษย์อย่างไร ด้วยเหตุนี้เศรษฐศาสตร์จึงมองมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์เศรษฐกิจ (Economic man) ซึ่งเป็นเพียงตัวแสดงของตรรกะทางเศรษฐกิจที่แสดงบทบาทเชิงโวหารในด้านเศรษฐกิจ ภายใต้จิตสำนึกและเจตจำนงของตนเองเท่านั้น

การแบ่งแยกระหว่างเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยาเป็นการกีดกันการเพ่งพินิจที่ประโยชน์แก่นกลางของทั้งสองสาขาวิชาไป การแบ่งแยกนี้ทำให้ขาดการมุ่งเน้นไปยังจุดที่ว่าสังคมนั้นบริหารจัดการความพึงพอใจและความต้องการต่างๆ อย่างไร รวมทั้งยังไม่ได้ใส่ใจในเรื่องการกำหนดสร้างรูปแบบทางสังคมที่เฉพาะเจาะจงของความมั่งคั่งทางสังคมและการผลิต แต่ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ กฎทางเศรษฐกิจต่างๆ ได้ถูกทำให้เปลี่ยนรูปไปสู่กฎที่เสถียรว่าเป็นธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านมือที่มองไม่เห็นภายใต้รูปแบบของการเคลื่อนไหวด้านราคา แต่สำหรับนักสังคมวิทยาแล้ว สังคมไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าการเป็นค่าเฉลี่ยของการเคลื่อนไหวเชิงปฏิกริยาของปัจเจกที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตทางสังคมของความสัมพันธ์ที่หลากหลาย ความสัมพันธ์ในที่นี้ชี้ให้เห็นในรูปแบบของคุณลักษณะในอุดมคติ เช่นความเจาะจงในเรื่องเพศสภาพหรือความเกี่ยวข้องทางชนชั้นโดยไม่เคยตั้งคำถามกับศาสตร์ของตัวเองว่าสังคมหนึ่งๆ นั้นมีการจัดการการเผาผลาญกับธรรมชาติและสรรพสิ่งอย่างไร นอกจากนี้สังคมวิทยายังไม่ได้ใส่ใจค้นคว้าในประเด็นการกำหนดสร้างทางสังคมของรูปแบบทางเศรษฐกิจของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นอยู่ สังคมวิทยาเศรษฐกิจวางรากฐานอยู่บนคุณลักษณะอันแห้งแล้งของความเป็นสังคมวิทยาที่ปราศจากสังคมและเป็นเศรษฐศาสตร์ที่ปราศจากประเด็นทางสังคม สังคมวิทยาเศรษฐกิจวิเคราะห์ความหมายทางสังคมและผลกระทบที่มีต่อการเคลื่อนไหวเชิงปริมาณทางเศรษฐกิจและมองสังคมในฐานะที่เป็นรากฐานของการกระทำทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม สังคมวิทยาเศรษฐกิจก็ไม่สามารถบอกเราได้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ขับเคลื่อนเบื้องหลังการกระทำของปัจเจกอย่างไร

ความไม่พึงพอใจของสังคมวิทยาในจุดที่ว่าการศึกษาที่เน้นความสำคัญของเศรษฐกิจได้กีดกันปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญและจำเป็นต่อการวิเคราะห์เพื่อค้นหาความหมายทางสังคมต่างๆ ไม่ได้กำหนดสร้างความหมายใหม่ให้วิชาเศรษฐศาสตร์ในฐานะที่เป็นสังคมศาสตร์แต่อย่างใด แต่ที่จริงแล้วเป็นการมองสังคมวิทยาในฐานะที่ได้รับความสำคัญจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมของเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจและค้นคว้าเกี่ยวกับผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจวางตัวอยู่ฝ่ายเดียวกับโลกที่ปั่นป่วนที่เป็นผลมาจากการมองเรื่องราวทางเศรษฐกิจต่างๆ ว่าเป็นแรงขับโดยธรรมชาติ ภายใต้การพิจารณาที่จุดยืนว่าด้วยการวิพากษ์สังคม สังคมวิทยาเศรษฐกิจมองพัฒนาการเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นภาพการแสดงออกของธรรมชาติทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปการพิจารณาเช่นนี้เป็นที่ยอมรับว่าชีวิตของปัจเจกบุคคลนั้นแขวนอยู่กับตรรกะเรื่องการประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเจ็บปวดที่กำหนดการกระทำของผู้คนต่างๆ ด้วยกระบวนการแข่งขันกันด้านราคา เรื่องเหล่านี้สำคัญมากภายใต้สังคมทุนนิยมที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนนั้นเลือกอยู่ภายใต้รูปแบบของความ

สัมพันธ์ที่ไม่สามารถควบคุมใดๆ ได้ และดูราวกับว่าสิ่งต่างๆ ทางเศรษฐกิจได้หมุนเวียนไปได้โดยตัวของมันเอง สำหรับปัจเจกนั้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจส่งผลสองด้านทั้งในแง่ของโอกาสและความจำเป็นซึ่งประสมได้ร่วมกันโดยโชคชะตา และโชคชะตาในที่นี้คือลักษณะหนึ่งของสังคมแบบลึกลับเหมือนปีศาจ (Ghostlike society)^{vi} ที่ไม่มีการให้เหตุผลเกี่ยวกับเหตุปัจจัยทางเศรษฐกิจและผลทางสังคมอย่างรอบด้าน กล่าวคือเศรษฐศาสตร์ใช้ตรรกะด้วยหนทางของการนำเสนอทางสถิติเกี่ยวกับชุดข้อมูลทางเศรษฐกิจในอดีตเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจที่หลากหลายเกี่ยวกับการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจได้ประเมินเรื่องนี้ในแง่ของผลกระทบที่มีต่อสถานการณ์ทางการตลาดเกี่ยวกับปัญหาการว่างงาน รวมทั้งประเด็นเกี่ยวเนื่องกับสังคมวิทยาเกี่ยวกับสถานการณ์การว่างงานเช่นกันแต่เป็นในแง่ของชนชั้น เพศ และกลุ่มชาติพันธุ์

ในฐานะที่เป็นศาสตร์ซึ่งอุทิศให้กับการศึกษาผลทางสังคมและการฝังตรึงทางสังคมในพลังทางเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจจึงเป็นหลักวิชาที่แสวงหาความสำคัญให้กับองค์ประธาน (Subject) เช่นเดียวกับกับสังคมวิทยาที่ยอมรับในตรรกะทางทางสังคมเกี่ยวกับโครงสร้างและตัวแสดงที่สามารถแกะรอยได้ ทฤษฎีทางเศรษฐกิจยอมรับตรรกะทางเศรษฐกิจบางชุดเกี่ยวกับโครงสร้างและตัวแสดง สิ่งเหล่านี้มีความหมายอย่างไร? สังคมวิทยาเศรษฐกิจไม่ได้ก้าวข้ามการแบ่งแยกระหว่างตรรกะที่มีคุณลักษณะทางสังคมและทางเศรษฐกิจ สังคมวิทยาเศรษฐกิจพยายามที่จะผนวกรวมตรรกะเหล่านี้เข้าด้วยกันโดยการประเมินผลกระทบของกันและกันนำไปสู่คำถามที่มีอยู่มายาวนานที่ว่าสังคมนั้นถูกกำกับโดยตรรกะของพลังทางเศรษฐกิจหรือว่าเศรษฐกิจที่ถูกกำกับโดยตรรกะทางสังคม ในความคิดแรกที่ว่าสังคมถูกกำกับโดยพลังทางเศรษฐกิจเป็นแนวคิดเกี่ยวกับสังคมที่ผิวเผินเช่นเดียวกับความคิดที่ว่าเศรษฐกิจเป็นผลมาจากการรักษาดุลกันระหว่างกลุ่มพลังทางสังคมที่หลากหลาย สังคมไม่ได้ดำรงอยู่ในภาวะนามธรรมเพียงแต่เป็นการถ่วงดุลของพลังทางสังคม ภายใต้สภาพการณ์ที่วามนุษย์จำเป็นต้องกินอยู่นั้นไม่ได้สามารถอธิบายรูปแบบความมั่งคั่งในแบบทุนนิยม รวมถึงการผลิตที่มักเรียกกันว่ากฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจได้ถูกท้าทายด้วยความยืนยันที่ว่าความสมเหตุสมผล (Validity) ทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานของสังคม ความสมเหตุสมผลเป็นรูปแบบหนึ่งของสังคม เป็นที่แน่นอนว่าภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมหนึ่งๆ เฉพาะในสังคมแบบหนึ่งเท่านั้นที่จะทำให้บางสิ่งบางอย่างถูกต้องและมีความสมเหตุสมผลได้ ด้วยเหตุนี้กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจจึงไม่ได้ถูกต้องแท้จริง (Valid) ในตัวเอง ความถูกต้อง/สมเหตุสมผลในที่นี้กำหนดสร้างโดยสังคม (Socially constituted) กล่าวคือ

^{vi} ในที่นี้ไบเนเฟลด์เปรียบเทียบโดยเทียบเคียงกับที่มาร์กซ์เขียนในหนังสือว่าด้วยทุน บทที่ 1 ในส่วนที่ว่าด้วยทฤษฎีมูลค่าของแรงงาน (Value Theory of Labour) ในความหมายที่ว่ามูลค่าที่เกิดขึ้นจากการผลิตสินค้าโดยกรรมกรนั้นมีอยู่จริง โดยเกิดขึ้นจากการลงแรงของกรรมกร แต่มูลค่านั้นไม่สามารถสัมผัสได้และไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่นเดียวกับกับผี/ปีศาจ (Ghost/Phantom Like) แต่เราจะตระหนักถึงสิ่งที่มีมองไม่เห็นนี้ได้เมื่อสินค้าที่ผลิตได้นั้นถูกนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นในตลาด

รูปแบบทางเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ โดยพื้นฐานแล้วเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบทางสังคมด้วย สาระสำคัญของเศรษฐกิจศาสตร์คือสังคม และสังคมนั้นก็คือมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์เอง ดังนั้นสังคมวิทยาเศรษฐกิจจะเข้าใจได้ก็ด้วยการวิพากษ์สังคมเท่านั้น

สำหรับความคิดที่เน้นความสำคัญด้านเศรษฐกิจแล้ว ความสนใจเรื่องสังคมมักเป็นเรื่องนำอดสู่วิธีคิดเช่นนี้ลดทอนเรื่องความเป็นองค์ประฐานของวิชาเศรษฐกิจศาสตร์ลงเหลือเพียงความสำคัญของเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามโดยลักษณะวิชาเศรษฐกิจศาสตร์เองแล้วมักจะปราศจากความจริงที่สังเกตเห็นได้เด่นชัด แต่ความเป็นจริงที่รากฐานที่มาของเศรษฐกิจศาสตร์คือสังคม ดังนั้นสิ่งที่ทำให้เศรษฐกิจศาสตร์มีความสำคัญในฐานะที่เป็นศาสตร์มุ่งเน้นปัจจัยเศรษฐกิจเชิงปริมาณที่ขับเคลื่อนโดยผลกระทบเชิงสังคมวิทยา ก็คือ “ความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม” หนึ่ง ภายใต้สภาพการณ์ที่วามมนุษย์ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปรากฏให้เห็นเป็นตัวแสดงของกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจแท้จริงไม่ได้เป็นทั้งแก่นของทฤษฎีเศรษฐกิจหรือทฤษฎีสังคม แต่เป็นแก่นของการวิพากษ์สังคมเชิงวิฤต (Materialist critique of society) คือเป็นการวิพากษ์ “ภาพปรากฏแบบดั้งเดิม” ของสังคมที่ประกอบด้วยการแบ่งแยกความจริงระหว่างโครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจและแยกระหว่างพลังทางเศรษฐกิจและการกระทำทางสังคมต่าง ๆ หากมองอย่างวิพากษ์แล้ว “วิฤตนิยมประวัติศาสตร์” (Historical materialism) จึงเป็นการวิพากษ์ความสัมพันธ์ทางสังคมที่กำหนดสร้างให้เป็นรูปแบบของเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนได้ด้วยตัวเอง ภายใต้ระบบทุนนิยมนั้น คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) มองว่าปัจเจกถูกกำกับโดยผลผลิตจากมือของพวกเขาเอง ปัจเจกชนในภาพรวมของสังคม (Social individual) ได้สลายไปภายใต้โลกทางสังคมเพียงเพื่อปรากฏใหม่ภายใต้ป้ายราคาที่ถูกกำหนดเช่นเดียวกันกับทรัพยากรการผลิตทางเศรษฐกิจแบบอื่น ๆ และการเกิดขึ้นของสังคมภายใต้รูปแบบเศรษฐกิจเช่นนี้เป็นผลผลิตของมนุษย์เอง ดังนั้น แทนที่จะประเมินผลกระทบที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีต่อสังคม หรือในทางกลับกันผลที่กิจกรรมทางสังคมมีต่อเศรษฐกิจ วิฤตนิยมประวัติศาสตร์พยายามจะมองไปที่การวิพากษ์ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เผยตัวนั้นเป็นเพียงรูปแบบของการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่กฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจมีความสำคัญเหนือสังคมที่สร้างขึ้นมาเอง ภายใต้มุมมองของการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมือง ทั้งหมดเป็นเพียงเรื่องของอุดมการณ์ที่จะเป็นข้ออ้างในการมองการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในเชิงปริมาณที่ฝังตัวอยู่ภายในตรรกะทางเศรษฐกิจที่สร้างผลเชื่อมโยงทางสังคมผ่านรูปแบบการแข่งขันในเรื่องราคาที่กำลังควบคุมเงื่อนไขการค้าของตลาดแรงงาน

ดังนั้นมันเป็นเรื่องที่ง่ายกว่ามากในการค้นคว้าโดยการวิเคราะห์ที่ความหมายทางสังคมของการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าที่จะมองในมุมกลับกัน กล่าวคือ “เพื่อพัฒนาจากความสัมพันธ์ของชีวิตที่เป็นจริงภายใต้รูปแบบที่พวกเขาได้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กลวิธีอย่างหลังนั้นมีเพียงวิฤตนิยมและนั่นเป็นวิทยาศาสตร์หนึ่งเดียว” (Marx, 1990, p. 494, fn. 4) สำหรับการวิพากษ์

เศรษฐกิจการเมืองการเปลี่ยนผ่านของ “ผลผลิตทุกอย่างสู่ไฮโรกลีฟฟิกทางสังคม”^{vii} ต้องการคำอธิบายภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่แท้จริง มาร์กซกล่าวว่ามนุษย์เราต้องการ “ที่จะทำให้เห็นความลับเบื้องหลังของผลผลิตทางสังคมของมนุษย์เอง” เพื่อทำความเข้าใจว่าพลังทางเศรษฐกิจได้ถือกำเนิดมาจากคุณลักษณะทางสังคมเฉพาะของแรงงานผู้สร้างขึ้นมาเอง (Marx, 1990, pp. 165-167) กล่าวคือโลกในแบบที่ดำรงอยู่นั้นไม่ถูกต้องและผิดเพี้ยน เนื่องมาจากการสร้างความพึงพอใจให้กับความต้องการของมนุษย์ก็เป็นเพียงเรื่องรองเท่านั้น สิ่งที่เป็นเรื่องหลักก็คือการสั่งสมผลกำไรของรูปแบบความมั่งคั่งเชิงนามธรรม สิ่งที่เป็นหลักคือการใช้เงินเพื่อให้ได้เงินที่มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่ไม่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นกำไรได้นั้นก็ไร้ค่า และหากไม่สามารถสร้างกำไรได้นั้นเท่ากับเป็นการทำให้อันตรายเกิดขึ้น เมื่อถึงจุดที่ความตายสิ้นสลาย ชีวิตของชนชั้นได้ผูกอยู่กับงานและแขวนอยู่กับความสำเร็จในการแปรเปลี่ยนความพยายามของมนุษย์ไปเป็นผลกำไร เป็นเงื่อนไขมูลฐานให้กับการการบรรลุถึงระบบการจ้างงานที่อยู่บนฐานของค่าจ้าง

หากจะกล่าวถึงในเรื่องของทางเลือกนั้นก็ยิ่งดูเลือนราง การยึดครองผลกำไรจากแรงงานของคนเพียงบางกลุ่มในอดีตได้ถูกนำมาใช้เพื่อซื้อแรงงานอื่นในปัจจุบัน ผู้ซื้อได้ทำการซื้อเพื่อเป้าหมายในการสร้างกำไร ส่วนผู้ขายนั้นก็ทำการขายเพียงเพื่อให้ประทังชีวิตได้ต่อไป ผู้ขายกำลังแรงงานจะยังมีอะไรให้ใช้แลกเปลี่ยนได้อีก นอกจากสิ่งที่แน่นอนที่สุดคือร่างกายและการใช้ประโยชน์ต่างๆ ของร่างกาย และจะต้องมีผู้คนอีกมากมายเพียงใดที่ต้องแลกไปเพื่อเรื่องลามกอนาจาร ต้องมีอีกมากมายเพียงใดเพื่อการขายบริการทางเพศ และมากมายเพียงใดเพื่อการขายแม้กระทั่งไตของตัวเอง? ความทุกข์ยากลำเค็ญเหล่านี้ถึงคราวที่จะต้องปฏิวัติ

^{vii} Social hieroglyphic ในที่นี้หมายถึงการที่เราไม่สามารถอธิบายสังคมแต่เพียงจากเปลือกนอกของปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ แต่ต้องการคำอธิบายถึงความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังอย่างซับซ้อนด้วยนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง/Reference

Marx, K. (1990). *Capital: Critique of political economy Vol.I* (B. Fowkers, Trans.). London: Penguin.